

Luku I

Teoria,
tutkimusongelma
ja etiikka

Martti Muukkonen

Tutkimusongelma tutkimuksen apuvälineenä

Alussa oli idea

Mielenkiintoista, mutta mitä tekemistä tällä on keskusongelman kanssa?

Kuulin tämän kysymyksen turhankin usein väitösseminaarissani ohjaajani professori Reijo E. Heinosen suusta. Kysymystä seuraava tunne oli turhauttava, sillä olin juuri vuodattanut sydänvereni seminaariesitelmään ja mielestäni saanut aikaiseksi hyvää tekstiä. En liene ainoa tutkija, jolla on joskus ollut tällaisia tunteita. Tilanne kuitenkin opetti paljon.

Tutkimusongelman tai tutkimuskysymyksen hiominen on, kuten metodioppaistetaan tunnettu sosiologi Norman Blaikie (2010, 57) toteaa, ”usein sivuutettu aihe sosioliteettiteellisessä tutkimuksessa” vaikka se on hänen – kuten professorinikin – mukaan minkä tahansa tutkimuksen kriittisin osa. Samoilla linjoilla ovat kasvatustieteilijät Jouko Kari ja Jouko Huttunen (1994, 23) todetessaan: ”Tutkimus ei ole tosiasioiden kokoamista ja niiden näytteille levittämistä, vaan vastauksen antamista tarkasti määrättyyn kysymykseen.” Kaikki edellä mainitut tutkijat käyttävät myös spesifimpää terminologiaa. He kutsuvat työn varsinaista ongelmaa keskusongelmaksi (Heinonen), pääongelmaksi (Kari & Huttunen 1994, 24) tai päätutkimuskysymykseksi (*major research question*, Blaikie 2010, 65) erotukseksi alaongelmista tai alisteisista tutkimuskysymyksistä.

Tutkimusongelma-ajattelu poikkeaa luonnontieteissä yleisestä hypoteesiajattelusta siinä, että jälkimmäisissä tehdään jokin olettaus, jonka toimivuutta sitten testataan. Toki näin voisi tehdä ihmistieteissäkin (hypoteesien käytöstä ihmistieteissä ks. esim. Kari & Huttunen 1994, 28–33). Voisi esimerkiksi olettaa, että ”kaikki 10-vuotiaat pojat pelaavat kesällä jalkapalloa” ja sitten testata, pitääkö oletus paikkansa.

Tämän lähestymistavan vaikeutena on se, että tutkijan pitää kyetä tarkalleen määrittelemään se tilanne, jossa hän testaa tuota hypoteesiaan (Thomas 2009, 11).

Tilanteen tarkka määrittely ei ole ihmistieteissä monestikaan mahdollista: elämä on niin monimuotoista, ettei tilannetta voi redusoida siten, että jäisi vain yksi tutkimusasetelma. Lisäksi tutkija haluaa usein saada selville jotain uutta, ja silloin ongelmalähtöinen ajattelu antaa enemmän mahdollisuuksia uuden löytämiseen. Tällöin ongelman voisi muotoilla kysymykseksi ”Miten 10-vuotiaat pojat viettävät kesälomansa?”

Tässä artikkelissa pyrin vastaamaan kysymykseen siitä, miten tutkimusongelma muotoillaan ja miten sitä käytetään apuvälineenä tutkimuksen teon eri vaiheissa. Artikkelin jäsenitys noudattaa pääosin tutkimusprojektin alkuosan kulkua. Tutkimustyön suunnittelu alkaa usein kiinnostuksesta jotakin tutkimuskohdetta kohtaan. Tuota kiinnostuksen kohdetta sitten tarkennetaan siihen, mitä itse asiassa halutaan saada tutkimuksen avulla selville.

Tutkimusongelma on se kriteeri, jonka valossa koko tutkimusta sekä sen yksityiskohtia tarkastellaan. Tutkimusongelman määrittelyn myötä herää kysymys, miten kyseistä aihetta on aikaisemmin tutkittu, jolloin tutkija käy läpi tutkimusongelman näkökulmasta sekä aikaisempaa tutkimusta omasta aiheestaan että sitä, miten tämänkaltaisia kohteita ylipäättään on lähestytty. Aikaisemman tutkimuksen pohjalta voidaan sekä määritellä niin kutsuttu tutkimusaukko (eli mitä ei ole vielä tutkittu) että valita oman tutkimusongelman kannalta sopiva teoriapohja. Teorian jälkeen tutkimusongelma jaetaan pienempiin alaongelmiin (ja nämä taas ala-alaongelmiin) ja mietitään, millaisilla metodeilla kuhunkin alaongelmaan voisi saada vastauksen.

Tutkimusongelman määrittelyn jälkeen siirrytäänkin sitten tutkimustehtävään, joka on projektisuunnitelma (Thomas 2009, 23–29) tai tutkimusstrategia (Blaikie 2010, 79–109) siitä, miten tuo ongelma aiotaan konkreettisesti ratkaista (laadi haastattelukysymykset, opettele tarvittavat metodit ja niihin liittyvät ohjelmat, sovi ketä voit haastatella tai tarkkailla, laadi aikataulut, arvioi kustannuksia ja niin edelleen).

Tämän suunnittelutyön jälkeen seuraa varsinainen tutkimustyö, joka esitetään tutkimusraportin tai tutkielman muodossa. Tuossa raportissa alaongelmat vastauksineen muodostavat usein tutkimuksen pääluvut, ja työn lopussa olevassa yhteenvedossa pohdiskellaan sitä, millainen vastaus tutkimusongelmaan on saatu ja miltä osin siihen on kyetty vastaamaan (esimerkiksi jos tutkimusjoukoksi saatiin vain Lieksan keskustassa asuvia poikia, vastausta ei ole saatu siihen, miten rajan pinnassa elävät pojat viettävät vapaa-aikaansa). Tutkijan tulee myös analysoida sitä, miten luotettava

saatu tulos on (eli onko aineisto kerätty ja tulkittu oikein), miten yleistettävissä se on (esimerkiksi kärjistäen: voiko sen pohjalta sanoa mitään 15-vuotiaiden helsinkiläistytöjen talviharrasteista 1990-luvulla) ja mitä jää tulevien tutkimusten tehtäväksi (tutkimusongelma rajaa aina ulos joitain mielenkiintoisia havaintoja, joihin voi myöhemmin palata – esimerkkinä vaikkapa isovanhempien rooli varhaisnuorten elämässä loma-aikana).

Ideasta tutkimusongelmaan

Tutkimusaiheen valinta

Kuten kaikessa työssä, myös tutkimuksen tekemisessä kiinnostus työhön heijastuu sen jälkeen. Kärjistäen voisi jopa sanoa, ettei kunnan tutkimusta synny, jos tutkijalla ei ole tutkimuskohteeseen aitoa mielenkiintoa. Usein tutkimusaihe valitaankin jonkin oman kiinnostuksen perusteella: harrastuksen, poliittisen tai uskonnollisen näkemyksen ja/tai viiteryhmän perusteella, elämäkokemusten tai uuden mielenkiinnon heräämisen vuoksi. Tällöin klassiseksi ongelmaksi muodostuu kohteen läheisyys tutkijalle – työn vaarana on muuttua apologiaksi objektiivisen selvityksen sijaan. Toisaalta tietynlainen sisäpiiriläisyys auttaa havaitsemaan sellaisia asioita, joita ulkopuolinen ei välttämättä huomaa. Näissä tapauksissa tutkimusongelma on muokattava siten, että se edesauttaa itsekriittisyyttä.

Tutkimusaiheen valintaa voivat ohjata omien kiinnostuksenkohteiden lisäksi muutkin seikat. Tutkija voi esimerkiksi osallistua johonkin laajempaan projektiin, jolloin tutkimusongelma löytyy jostain projektin alaongelmista. Yksi mahdollinen tapa on myös tehdä tilaustutkimus jollekin ulkopuoliselle taholle. Tällöin taas tutkimuksen ongelmanasettelu nousee pitkälti tilaajan tarpeista. Jos esimerkiksi jokin kunta haluaa tietoa siitä, mitä sosiaalisia vaikutuksia nuorten skeittipuiston rakentamisesta olisi, tutkijan on syytä keskustella tilaajan kanssa siitä, mitä itse asiassa halutaan saada selville. Onko tarkoitus tutkia skeittaamista harrastavien nuorten ryhmäytymistä? Tai kenties sosiaalisia suhteita skeittaajien ja muiden nuorten välillä? Vai onko oikeasti kyse siitä, että skeittaajat halutaan pois puistoista ja kaduilta pahanteosta?

Kun aihe on valittu, alkaa sen muokkaaminen työstettäväksi tutkimusprojektiksi. Tutkimustyötä voisi hahmottaa tarinan kerrontana. Kirjoittaja pyrkii selittämään lukijalleen jonkin asian ja sen, miksi asia on niin, kuten tutkimuksessa väitetään.

Tämän tarinametaforan mukaisesti työ jakaantuu erilaisiin episodeihin, joissa pyritään esittämään jokin osatarina. Ensimmäinen tällainen episodi löytyy heti työn alusta ja noudattaa seuraavaa rakennetta:

mielenkiinnon herättäminen	→	aiheen tärkeyden selvittäminen	→	tutkimusongelman muotoileminen
----------------------------	---	--------------------------------	---	--------------------------------

Eli ensin herätetään lukijan mielenkiinto, sitten selitetään ytimekkäästi, miksi ~~ylipäättään~~ kyseistä aihetta kannattaa ylipäättään tutkia ja lopuksi episodi päättyy siihen, että muotoillaan tutkimusongelma.

Idean myyminen lukijalle

Olipa kerran aika, jolloin ei ollut kesäleirejä, jumppasaleja, ei koripalloa eikä lentopalloa. Ei ollut kansainvälisiä nuorisokonferensseja, ei sotilaskoteja, ei pakolaisapua eikä kehitysyhteistyötä. Miksi? Koska NMKY ei vielä ollut syntynyt. (Muukkonen 2015, 207.)

Lukijan mielenkiinnon herättäminen on kirjoittajan ensimmäinen tehtävä. Paitsi otosikolla myös parilla ensimmäisellä virkkeellä kirjoittajan tulee myydä työnsä lukijalle. Varsinkin artikkeli- ja esseetyyppisten kirjoitusten kohdalla lukija usein silmäilee eri kirjoitusten aloituksia, ja jos alkua ei vaikuta mielenkiintoiselta, hän hyppää seuraavaan kirjoitukseen. Siten kirjoituksen alusta kannattaa tehdä sellainen, että lukija kiinnostuu lukemaan pidemmälle.

Tämän alaluvun aloitus on Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistyksen (NMKY) nuorisotyötä käsittelevän artikkelini aloituksesta. Ajatukseni oli saada lukija ajattelemaan, etteivät nykyiset itsestäänselvykset olekaan aina olleet olemassa ja siten herättää lukijan mielenkiinto. Tämän teoksen artikkelini taas aloitin omalla turhauttavalla kokemuksellani. Taka-ajatukseni oli, että tämän oppaan lukija voisi samaistua tuohon tilanteeseen ja siten virittäytyä odottamaan vastauksia omiin kysymyksiinsä.

Aloituskappaleet paitsi vangitsevat lukijan huomion myös johdattelevat lukijaa aiheeseen. Tyypillinen luvun johdanto-osio sisältää luvun alaongelman esittelyn sekä perustelun siitä, miten kyseinen ongelma liittyy kokonaisuuteen. Johdantoon sisältyy myös lyhyt kuvaus siitä, mitä asioita luvussa käsitellään. Tuo luettelo käsiteltävistä asioista ilmentää sitä, missä järjestyksessä luvun tarina etenee. Sama koskee sovelletuna myös ala-alalukuja: miten ne liittyvät siihen alalukuun, jonka osina ne ovat, ja mikä on niiden erityisongelma ja asioiden käsittelyjärjestyksen logiikka.

Työn merkityksen perusteleminen

Kun lukijan mielenkiinto on herätetty, on aika takoa vielä kun rauta on kuumaa ja kertoa, miksi valittu aihe on tutkimisen arvoinen. Tällöin on hyvä muistaa se, että perusteluilla myös ylläpidetään lukijan mielenkiintoa. Mikäli raflaavaa alkua seuraava joukko latteuksia tai kuivaa dataa, voi olla varma, että lukija hyppää seuraavaan kirjoitukseen.

Perustelujen kohdalla ensimmäinen kysymys on tietysti se, kenet pitää saada vakuuttamaan. Nyrkkisääntönä on se, että nuorisotutkijalla ovat oman tieteenalan (minulla teologia) toimijoiden lisäksi lukijakuntana ne, jotka tekevät nuorisotutkimusta muilla tieteenaloilla (esimerkkeinä sosiologia, kasvatustieteet, psykologia ja historia) sekä lukuisa joukko nuorisotyöntekijöitä ja virkamiehiä. Vaikka pääpainon perusteluista tulee liittyä oman tieteenalan kysymyksenasetteluun, on nämä muut potentiaalliset lukijat hyvä ottaa huomioon.

Kun mietitään perustelujen tasoa, voisi sanoa, että oman tieteenalan lukijalta voidaan olettaa perusopintotason tietoja. Tämä tarkoittaa sitä, ettei heille tarvitse erikseen selittää kaikkia peruskäsitteitä. Sen sijaan voi hyvin olla, etteivät rinnakkaistieteiden tai kenttätyöntekijöiden edustajat tunne näitä käsitteitä, ja ne on siksi selitettävä auki.

Työn tärkeyttä on mahdollista perustella useallakin eri tavalla. Työ voidaan esimerkiksi liittää ajankohtaiseen keskusteluun, jolloin tutkimus toimii omana puheen-
vuoronaan. Ajankohtaisuus voi olla globaalia, valtakunnallista tai paikallista. Työtä voidaan myös perustella sillä, että jokin ilmiö on jäänyt tutkimuksessa vähemmälle huomiolle (tällöin on pidettävä huoli siitä, ettei perustelu mene päällekkäin myöhemmissä luvuissa käsiteltävän aikaisemman tutkimuksen tarkastelun kanssa). Tällöin työ paikkaa jonkin tutkimusaukon. Tutkimus voi olla myös osa laajempaa kokonaisuutta (pitkäaikaistutkimus, erillinen projekti tms.), jolloin sen perustelut löytyvät tuosta kokonaisuudesta.

Lopuksi perustelut kootaan yhteen ja esitetään alustava tutkimusongelma. Voisi sanoa, että tämä perusteluosio muistuttaa hieman amerikkalaisen jalkapallon pelivälinettä sivusta päin katsottuna: iskevän aloituksen jälkeen seuraa laajempi perusteluosa, joka taas huipentuu tutkimusongelmaksi.

Tutkimusongelma

Kuten kaikki tehtävät, tutkimus voidaan nähdä tavoitteellisenä projektina. Tutkimuksen tavoitteena on löytää vastaus johonkin ongelmaan. Siksi tutkijan tulee selvittää itselleen, mitä hän itse asiassa haluaa saada selville ja muotoilla tämä selkeäksi yhden lauseen kysymykseksi, tutkimusongelmaksi. Kuten kasvatustieteilijä ja metodioppaiden kirjoittaja Jari Metsämuuronen (2005, 30) toteaa, ” – hyvässä tutkimuksessa vastataan yksilöityyn kysymykseen. Edelleen on muistettava, että hyvä kysymys on parempi kuin vastaus.”

Ilman selkeää tutkimusongelmaa tutkimuksen tekijä yleensä kiertää aihettaan kuin kissa kuumaa puuroa tietämättä, mitä hänen oikeastaan pitäisi tehdä: työskentely poukkoilee sinne tänne, esitelmät rönsyilevät ja ahdistus alkaa kasvaa. Siksi tutkimusongelman muotoiluun kannattaa paneutua tosissaan. Kun se on selvitetty, työ alkaa edetä joutuisammin.

Väitökseni ohjaaja professori Reijo E. Heinonen opetti meille, että tutkimusongelma voi olla algoritminen, jolloin siinä kysytään lähinnä mitä, missä, milloin -kysymyksiä. Nämä kysymykset ovat pääasiassa joitain ilmiötä kartoittavia ja kuvailevia. Tyypillinen algoritminen kysymys on esimerkiksi: ”Mitä nuoret tekevät vapaa-aikanaan?” Tutkimusongelma voi olla myös heuristinen, jolloin keskitytään enemmän miksi-kysymyksiin. Edellinen kysymys olisi heuristinen muodossa ”Miksi nuoret ovat valinneet omat vapaa-ajankäyttötapansa?” Näiden väliin sijoittuvat niin sanotut puoliheuristiset miten-kysymykset. Tällainen kysymys olisi ”Miten nuoret käyttävät vapaa-aikaansa?” Ero algoritmiseen on siinä, että kun ensimmäisessä vastauksena on vain lista ajankäyttötavoista, puoliheuristisessa on jo mukana jotain noiden tapojen sisällöstä.

Blaikie (2010, 59) hahmottaa nämä hieman eri tavoin. Hänelle mitä ja miksi -kysymyksillä saadaan tulokseksi kuvailua, selittämistä, kun taas miten-kysymyksellä haetaan ymmärtämistä siihen, miten asiaan voidaan vaikuttaa. Esimerkkinä voisi olla kysymys ”Miten nuoret saadaan liikkumaan luonnossa?” Vastaus tähän edellyttää jo laajempaa motiivipohjan ja mahdollisuuksien tuntemista.

Kasvatustieteilijä Gary Thomas (2009, 5–12) puolestaan jaottelee kysymykset neljään eri kategoriaan. Oman kategoriansa muodostaa kysymys ”Mikä on tilanne – –?”, joka muistuttaa aiemmin mainittuja kuvailevia kysymyksiä. Toinen kategoria ”Mitä täällä tapahtuu – –?” puolestaan viittaa niin kutsuttuun grounded theory -tyyppiseen lähestymistapaan. Siinä havaitaan jotain, josta ei tiedetä edes niin paljoa, että sitä

voitaisiin teoretisoida. Nuorisokulttuureissa on usein tällaisia uusia ilmiöitä, joita ei oikein voi laittaa mihinkään aikaisempaan kategoriaan. Silloin tutkimuksessa pyritään etsimään säännönmukaisuuksia, tunnistamaan elementtejä ja kategorioita sekä tutkimaan niiden suhteita ja tällä tavoin luomaan uutta teoriaa (Tesch 1990, 72–73; Hirsjärvi ym. 1997, 166–167). Kolmas Thomasin määrittelemä kategoria on ”Mitä tapahtuu kun – –?” -tyyppinen kysymys, joka liittyy erilaisiin kokeiluprojekteihin. Edellä mainittu skeittipuistoesimerkki voisi olla joko kartoitustutkimus siitä, mitä muualla on tapahtunut tai se voisi olla seurantatutkimus puiston rakentamisen vaikutuksista. Neljäs kategoria ”Mikä liittyy mihinkin – –?” mittaa korrelaatioita. Tällainen kysymys voisi esimerkiksi pohtia sitä, mikä yhteys on nuorten lukemishäiriöillä ja syrjäytymisellä.

Jo se, että yhtäkin sanaa muutetaan kysymyksen sanamuodossa, saattaa suunnata tutkimuksen ihan eri suuntaan. Esimerkiksi kysymys ”Mitä nuoret toivovat liikunta-paikoilta?” johtaa tutkimaan nuorten toiveita liikuntapaikoista ylipäätään, kun taas kysymys ”Mitä nuoret toivovat liikuntapaikkojen sijainnilta?” kohdistaa tutkimuksen siihen, miten saavutettavissa liikuntapaikat ovat sekä muihin sijaintiriippuvaisiin tekijöihin (koulun, kahvilan, monitoimitalon, kirjaston, linja-autoaseman tai muun vastaavan läheisyys). Kysymys ”Missä nuoret harrastavat liikuntaa?” puolestaan suuntaisi tutkimuksen kartoittamaan varsinaisten liikuntapaikkojen sijaan kaikkia niitä paikkoja, joissa nuoret liikkuvat – olivatpa ne liikuntapaikkoja, luontoa, katuja tai porraskäytäviä. Ohjeeksi voisi antaa sen, että aiheesta kannattaa kirjoittaa 20–30 hieman eri sanoin muotoiltua kysymyslauseetta ja sen jälkeen pohtia (mieluummin yltiökriittisen kollegan kanssa), mihin suuntaan kukin kysymys johtaa tutkimusta ja onko se juuri sitä, mitä halutaan tutkia.

Tässä vaiheessa on hyvä huomauttaa, että tutkimusongelma ei useimmiten pysy samana läpi koko tutkimusprojektin. Tähän on monta syytä. On varsin yleistä, että alkuperäinen kysymys on niin laaja, että tutkimus uhkaa paisua, jolloin sitä on pakko rajata. Tällöin jokin työn alaongelmista saattaa nousta tutkimusongelmaksi muiden alaongelmien jäädessä odottamaan seuraavia tutkimuksia. Aikaisempiin tutkimuksiin perehtyminen saattaa myös osoittaa sellaisen tutkimusaukon, johon kannattaa keskittyä – vaikka ilmenisikin, että alkuperäinen aihe onkin jo ennestään aika kaluttu. Työprosessi saattaa myös nostaa esiin uusia ennen näkemättömiä teemoja, jotka alkavat kiinnostaa alkuperäistä ongelmaa enemmän. Tällöin tutkimusongelma vaihdetaan tai sitä tarkennetaan ja jäljempänä olevat työn vaiheet käydään uudelleen läpi – nyt uuden tutkimusongelman näkökannalta (Thomas 2009, 60–65; Blaikie 2010,

58). Työprosessi onkin usein tutkimusongelman tarkentamista yhä uudelleen ja uudelleen. Siksi ei pidä turhautua, vaikka alustava tutkimusongelma muuttuisikin joksikin toiseksi (Thomas 2009, 14–16).

Kun alustavan tutkimusongelma on saatu määriteltyä, on aika muotoilla alustava työotsikko. Otsikko ei kuitenkaan tässä vaiheessa ole niin tärkeä kuin itse tutkimusongelma, kuten Thomas (2009, 20) muistuttaa. Ilman hyvää otsikkoa tulee tässä vaiheessa toimeen, mutta ilman ongelmanasettelua tutkija kiertää kehää aiheensa ympärillä.

Otsikosta tulisi ilmetä kaikki se, mitä edellä käsitellyssä ensimmäisessä episodissa on tullut esiin. Sen tulee olla herättää lukijan mielenkiinto, antaa tiivistetysti tietoa työn sisällöstä ja kuvata työn tutkimusongelmaa. Siten otsikko on kirjoituksen sisältö tiivistettynä yhteen lauseeseen. Tätä tapaa voidaan käyttää tieteellisten töiden otsikoissa, jolloin työllä on vain yksi otsikko. Usein kuitenkin käytetään sekä pääotsikkoa että alaotsikkoa. Silloin alaotsikko on työn sisältöä kuvaava ja pääotsikon tarkoituksena on herättää lukijan mielenkiinto.

Pääotsikkoina on usein käytetty omasta aineistosta nousevaa sanontaa tai lyhyttä lauselmää, joka kuvaa tutkimuskohteen jotakin keskeistä piirrettä. Tämä edellyttää usein sitä, että pääotsikko muotoillaan vasta työn loppuvaiheessa, kun tutkimuksen sisältö on jo selvillä. Alaotsikko kertoo tällöin tarkemmin työn sisällön ja tutkimusongelman. Alaotsikon tulisikin kertoa suorasanaisesti tutkimusongelmassa esitetty kysymys. Tässä tapauksessa alaotsikko toimii tutkimuksen työotsikkona ja jos sopivaa pääotsikkoa ei löydy, se voi olla myös ainoa otsikko.

Esimerkkinä otsikoinnista voisin mainita oman väitöstutkimukseni, jonka otsikko on ”Ecumenism of the Laity – Continuity and Change in the Mission View of the World’s Alliance of Young Men’s Christian Association, 1855–1955¹”. Pääotsikko viittaa siihen, että kyse on ekumeenisesta (kirkkojen välisestä) maallikkoliikkeestä, mikä sinänsä on teologian kontekstissa erikoista, koska yleensä ekumenia mielletään kirkkojen väliseksi virallisiksi oppikeskusteluiksi. Alaotsikko taas viittaa siihen, että vaikka NMKY:n tehtävälauselma pysyi muuttumattomana, sen tulkinta muuttui ajan kuluessa. Otsikko kiteytyi lopulliseen muotoonsa vasta viiden vuoden työskentelyjakson viimeisenä vuotena.

Työn arviointi lähtee usein tutkimusongelman ja otsikon tutkimisesta. Arvioija katsoo, onko tutkimusongelma selkeästi muotoiltu ja vastaako otsikko tutkimusongelmaa. Tämän jälkeen toki katsotaan sitä, vastaako sisältö kumpaakaan. Tutkimusongelman tärkeyttä ei ole suinkaan liioiteltu, kun sanotaan, että työ seisoo tai kaatuu sen varassa.

Aikaisempi tutkimus

Kun alustava tutkimusongelma ja otsikko on muotoiltu, on aika siirtyä seuraavaan episodiin, joka käsittelee aikaisempaa tutkimusta ja sitä, miten sitä voisi hyödyntää omassa tutkimuksessa. Tämän episodin eteneminen työssä noudattaa pääosin seuraavaa kaavaa:

Tieteellisen työn eräs piirre on se, että työtä ei tehdä tyhjiössä. Tutkijan ei tarvitse keksiä pyörää tai ruutia uudelleen vaan hän voi hyödyntää aikaisemmin ilmestyneitä tutkimuksia. Aikaisempaan kirjallisuuteen perehtyminen ei ole vain sen luettelointia, mitä tutkimuksia aiheesta on aiemmin tehty vaan, kuten Thomas (2009, 36) toteaa, ”kirjallisuuskatsauksen tulisi kertoa tarina, jossa on alku, käsittely ja lopetus.”

Käytännössä kirjallisuuskatsauksen laatiminen voi tarkoittaa sitä, että tutkija kertoo, miten työn keskusongelmaan liittyvien teemojen tutkimus on ajan saatossa kehittynyt ja mitä on milloinkin painotettu. Tämän voi esittää vaikkapa seuraavaan tapaan:

”Käsitettä käytti ensimmäisenä NN, vaikka itse asiaa olivatkin käsitelleet aiemmin OO ja PP. Uutta NN:n käsittelyssä oli se, että kun jälkimmäiset lähestyvät asiaa x:n näkökulmasta NN korosti näkökulmaa y. Hänen jälkeensä QQ, RR ja SS ovat tarkastelleet sitä z:n, å:n ja ä:n kannalta. Oman tutkimukseni kannalta hyödyllisiä ovat y ja z. Lisäksi TT on selvittänyt perusteellisesti tutkimukseni alaongelman ö, jolloin tyydyn itse vain referoimaan häntä.”

Thomas (2009) viittaa lähinnä niin kutsuttuun narratiiviseen kirjallisuuskatsaukseen, jossa ei ole yhtä tarkkoja sääntöjä kun systemaattisessa katsauksessa (ks. esim. Metsämuuronen 2005, 38–40; Kääriäinen & Lahtinen 2006; Johansson ym. 2007). Muita kirjallisuuskatsauksen tapoja ovat muun muassa meta-analyysi (Möser & Schmidt 2005; O’Rourke 2007), jota käytetään lähinnä yhdistämään tietoa suurista kvantitatiivisista tutkimuksista, sekä metatulkinta (Weed 2005), jota puolestaan käytetään kvalitatiivisten tutkimusten yhdistämiseen. Näiden lisäksi on muitakin kirjallisuuskatsausmenetelmiä, kuten esimerkiksi parhaan todisteen synteesi (*best-evidence synthesis*, Slavin 1986), meta-etnografia (Noblit & Hare 1988), rinnakkaisten tapaus-ten vertailu (*cross-case comparison*, Miles & Huberman 1994; Ragin 1989; Rantala & Hellström 2001) sekä tulkitseva fenomenologinen analyysi (*interpretative phenome-*

nological analysis, Smith 1996). Se, minkä näistä – tai joistain muista menetelmistä – valitsee kirjallisuuskatsauksen tekomenetelmäksi, riippuu tutkimusongelmasta, siitä mitä halutaan saada selville.

Aikaisemman tutkimuksen löytäminen

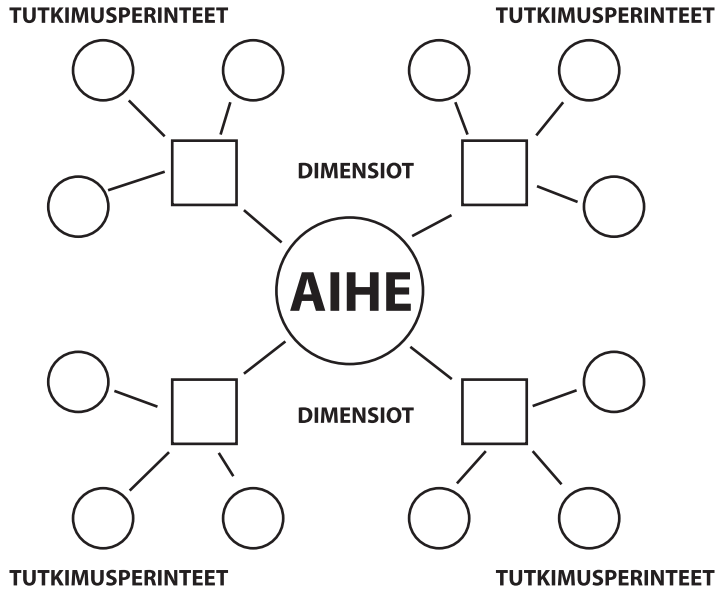
 sempia tutkimuksia käydään läpi nimenomaan oman tutkimusongelman näkökulmasta (Blaikie 2010, 68). Tällä on kaksi tarkoitusta: sisällöllinen ja teoreettinen. Omaa NMKY-tutkimustani esimerkkinä käyttäen nämä ulottuvuudet voivat näyttäytyä tutkimustyössä seuraavasti:

Tutkimuskohteen osalta on selvitettävä, mitä siitä tiedetään. Mitkä asiat on jo selvitetty ja mitkä kaipaavat vielä selvittämistä? Jos varsinaisesti juuri tästä ongelmasta ei ole tehty tutkimusta, mikä on se laajempi aihepiiri, johon oma tutkimus kuuluu ja onko sitä tutkittu? Esimerkiksi NMKY:n Maailmanliittoa, sen jäsenjärjestöjä ja NMKY:n työmuotoja oli tutkittu, mutta sen tehtävänäkyyä ei. Tällöin missiotutkimuksen osalta oli laajennettava fokusta ja tarkistettava, oliko muiden kansainvälisten järjestöjen missioita tutkittu – ja kun tästäkään ei löytynyt riittävästi apua, oli edelleen laajennettava piiriä kansallisiin ja jopa paikallistason järjestöihin.

Teoreettisesti on selvitettävä, miten oman tutkimusongelman kaltaisia ongelmia on aiemmin ratkaistu. Miten aikaisemmat tutkijat ovat lähestyneet tämänkaltaisia aiheita? Millä tavoin aikaisempi tutkimus voisi antaa vihjeitä siihen, miten oma tutkimus olisi viisasta tehdä? NMKY-tutkimuksessani jouduin etsimään tutkimuksia, joissa on käsitelty ideologian vaikutusta organisaatioon ja/tai liikkeeseen. Tämä johti erityisesti kolmannen sektorin, sosiaalisten liikkeiden ja maailmankuvien tutkimusten läpikäyntiin.

Blaikie (2010, 68) toteaa, että aiempaan tutkimukseen tutustumisessa haastavinta on päätyä relevantin kirjallisuuden lähteille.” Itse olen käyttänyt apuna aavaa kuviota löytääkseni aiheeseen liittyvää kirjallisuutta:

Kuviossa lähdetään liikkeelle omasta aiheesta, joka merkitään keskiöön. Itselläni se oli, kuten sanottua, NMKY:n Maailmanliiton toimintanäky. Tämän jälkeen mietitään, mitä eri piirteitä (dimensioita) tutkimuskohteessa on. NMKY on samanaikaisesti muun muassa nuoriso- ja urheilujärjestö sekä kristillinen, kansainvälinen ja ekumeeninen järjestö, jolla on tietty toimintanäky. Tämän jälkeen selvitetään, missä tutkimusperinteissä näitä dimensioita on tutkittu. Nuorisojärjestöjä on tutkittu muun muassa nuorisotutkimuksessa, organisaatiososiologiassa, kasvatustieteissä, kolman-

Kuvio 1. Tutkimuskohteeseen liittyvä kirjallisuus

nen sektorin tutkimuksessa ja historian tutkimuksessa. Kristillisiä järjestöjä on näiden lisäksi tutkittu kirkkososiologiassa, erityisesti uskonnollisten liikkeiden tutkimuksessa ja kirkkohistoriassa. Kansainvälisiä kansalaisjärjestöjä on tutkittu esimerkiksi sosiaalisten liikkeiden tutkimusperinteessä, kansainvälisen politiikan tutkimuksessa sekä kehitystutkimuksessa. Ekumeenisia järjestöjä on tutkittu systemaattisessa teologiassa sekä kirkkososiologiassa ja -historiassa. Urheilujärjestöjä puolestaan on tutkittu liikuntatieteissä ja liikuntasosiologiassa. Toimintanäkyä on tutkittu mm. sosiaalisen liikkeen tutkimuksessa, organisaatiososiologiassa ja liiketaloustieteessä. Kun tällä tavoin on saatu tunnistettua ne tutkimusperinteet, joiden piirissä omaa aihetta on tutkittu, on aika lähteä etsimään, mistä näiden tutkimusperinteiden kirjallisuutta löytää.

Kirjallisuuteen perehtymisessä on kaksi erillistä vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa käydään pintapuolisesti läpi kaikki ne tutkimusperinteet, joiden parissa omaa aihetta on käsitelty. Kirjallisuuteen perehtymisen toisessa vaiheessa syvennytään tarkemmin siihen tutkimusperinteeseen (tai useampaan), joka tuntuu hedelmällisimmältä oman tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta.

Kirjallisuuteen perehtyminen on hyvä aloittaa esimerkiksi tietosanakirja-artikkeleihin perehtymällä. Sekä laajemmissa yleistietosanakirjoissa että erityisalojen sanakirjoissa on usein laadittu tarkasteltavasta ilmiöstä tiivis tietopaketti, joka antaa kuvan alan keskeisistä ongelmista ja kirjallisuudesta – ja erityisesti tutkimushistoriasta. Lukemalla useampia artikkeleita eri teoksista saa myös kuvan erilaisista koulukunnista, niiden painotuksista ja asioista, joista ne ovat yhtä mieltä.

Toinen hyödyllinen lähtökohta ovat aihetta käsittelevien viimeisimpien tutkimusten johdannot. Niissä on yleensä selvitetty alan aikaisempaa tutkimusta, ja nekin antavat käsityksen tutkimusparadigman kehittymisestä. Tällöin on kuitenkin muistettava, että tutkimukset selvittävät aihepiirin taustoja oman tutkimusongelmansa kannalta eivätkä välttämättä esitä yleistä katsausta alansa tutkimuksesta.

Kolmas tapa on etsiä tarkasteltavan alan tieteellisistä aikakausjulkaisuista tai antologioista niin kutsuttuja katsausartikkeleita, joissa selvitetään, mitä alalla on tapahtunut esimerkiksi viimeisen kymmenen vuoden ajalla tai esitellään tutkimusalan historiaa. Vaikka näitä katsauksia on lähes kaikissa aikakausjulkaisuissa, kannattaa tutustua erityisesti niihin julkaisuihin, joiden otsikko alkaa sanalla ”Review – –.”

Neljäs tapa etsiä aikaisempaa tutkimusta on tutkia alan johdantotekstejä ja muita oppikirjoja (siis niitä, joita on tentitty yleensä perusopintovaiheessa ja unohdettu tentin jälkeen). Näiden teosten ongelmana on usein se, ettei niissä ole esitelty viimeisintä tutkimusta. Perusteosten etuna taas on se, että niissä esitetään eri tutkimusperinteiden klassiset juuret ja tutkimusperinteessä vallitsevat tavat hahmottaa maailmaa.

Internetin hakukoneiden avulla saattaa löytää tutkimuksia, joita ei välttämättä muuten löytäisi (ks. Thomas 2009, 44–52). Tällaisten julkaisujen kohdalla on vain oltava erityisen tarkkana siitä, mistä lähteestä tieto on saatu ja kuinka luotettavaa se on. Karkeasti ottaen luotettavaksi lähteeksi voi mieltää eri tieteellisten laitosten tai tutkimusprojektien kotisivut sekä (varauksin) sellaiset yksittäiset tutkimukset, jotka on esitelty jollain tieteellisellä foorumilla (kongressiesitelmät, opinnäytteet, artikkelit). Perinteisesti Suomessa ”ensimmäinen varsinainen siteerauksen sietävä tutkimuksen taso on liseniaattityö”, kuten Metsämuuronen (2005, 35) toteaa. Toki pro gradu-töistä saa hyviä vihjeitä kirjallisuudesta, mutta niihin tulisi viitata ainoastaan silloin kun muuta tutkimusta ei ole – ja silloinkin kriittisesti (varsinkin, jos työ on saanut huonon arvosanan).

Aina kuitenkin edes korkea akateeminen arvo ei takaa luotettavuutta. Erityisesti tunteita herättävillä alueilla (kuten politiikka, päihteet, uskonto) monet professoritkin astuvat oman erityisalansa ulkopuolelle kirjoittaessaan enemmän oman maailman-

katsomuksensa puolustuspuheita kuin tieteellistä tutkimusta. Tämän vuoksi kannattaa aina tarkistaa kirjoittajan pätevyys nimenomaan sillä alalla, jolta aikoo lainata tätä.

Kun tutkimusongelman kannalta hyödyllistä aikaisempaa tutkimusta on löytynyt, alkaa näiden lähteiden hyödyntäminen. Ylimalkainen aikaisemman tutkimuksen kartoitus muuttuu tarkemmaksi analyysiksi. Jo tuossa kartoitusvaiheessa tehdään rajauksia sen suhteen, mikä on tutkimusongelman kannalta oleellista ja mikä ei. Esimerkkinä voisi mainita sen, kuinka *Dissertation Abstracts* antaa hakusanoilla *YMCA* ja *Young Men's Christian Association* kymmeniä viitteitä. Suuri osa niistä on kuitenkin tutkimuksia, joissa tutkimusjoukko on muodostettu joistain NMKY:n aktiviteettiin osallistujista. On voitu tutkia vaikkapa kuntoilijan lihaksiston palautumiskykyä NMKY:n liikuntasalien käyttäjien parissa. Tällainen tutkimus ei juuri dynnä tutkimusta, joka pyrkii selvittämään NMKY:n missiota. Usein onkin niin, että hakusanojen antamista tutkimuksista vain murto-osa on tärkeitä oman tutkimusongelman kannalta.

Aikaisemman tutkimuksen evaluointi

Kun aikaisemman tutkimuksen helmet ovat löytyneet, voidaan keskittyä niiden tarkempaan evaluointiin. Myös tässä vaiheessa huomataan, että osa tutkimuksista ei ole oman tutkimusongelman kannalta merkityksellisiä, ja ne voidaan laittaa syrjään. Karstittuja tutkimuksia ei kuitenkaan kannata kokonaan unohtaa, koska ne saattavat olla tärkeitä jonkin alaongelman kannalta tai tuoda lisäselvitystä johonkin pikkuseikkaan. Tällaisten sivupolkujen esittelyn voi omassa työssä usein supistaa pelkäksi maininnaksi alaviitteessä, esimerkiksi tähän tyyliin: ”Asiaa ovat sivunneet XX (näkökulma a), YY (näkökulma b) ja ZZ (näkökulma c).” Tämä osoittaa lukijalle, että tutkija on perehtynyt aiheeseen, mutta on valinnut olla menemättä sille polulle.

Kirjallisuuden läpikäynnissä olisi hyvä olla joitain perusnäkökulmia, joiden kautta tutkimuskirjallisuutta katsotaan. Itse olen käyttänyt seuraavassa kappaleessa esiteltyjä kysymyksiä, joilla olen ikään kuin ”haastatellut” aikaisempia tutkimuksia. Tämä menetelmä on auttanut hahmottamaan, mistä evaluoitavissa tutkimuksissa on kyse.

Eräs mahdollisuus on kirjoittaa esimerkiksi ennen gradua tai muuta opinnäytettyä proseminarityötä, jonka tutkimusongelmana on ”Miten oman tutkimusongelman kaltaisia ongelmia on aiemmin tutkittu?” tai ”Mitä jo tiedetään omasta tutkimusongelmasta?” tai ”Miten rakentaa oma tutkimusteoria aikaisemman tutkimuksen

pohjalta?” Silloin proseminaarityö toimii eräänlaisena teorian auki kirjoittamisena, ja se voidaan tiivistää opinnäytteen teorialuvuksi. Toki tällöin proseminaarityön tutkimusteorianä ovat erilaiset tutkimusten evaluaatioteoriat (kts. yllä mitä kirjoitin kirjallisuuskatsauksesta) ja aikaisempina tutkimuksena aikaisemmat tutkimuskatsaukset. Varsinaisena tutkimusaineistona ovat tällöin nuo opinnäytetyön aikaisemman tutkimuksen aineistot. Itse kirjoitin ennen väitöskirjaani kaksikin opinnäytettä tällä tavoin: sosiologian gradussani (Muukkonen 1999) evaluoin sosiaalisten liikkeiden teorioita ja teologian lisensiaattityössäni (Muukkonen 2000) kolmannen sektorin teorioita. Lisensiaattityöni yhteenveto- ja johtopäätösluku oli siten melkein sama kuin väitökseni teorialuku.

Miten tutkimukset määrittelevät tutkimuskohteensa?

Erilaisilla määritelmillä rajataan käsitteitä, ja siten erilaiset määritelmät sulkevat sisäänsä tai pois joitain ilmiöitä. Määritelmät ovat joko eksplisiittisiä (julkilausuttuja) tai implisiittisiä (rivien välistä luettavia). Esimerkkinä implisiittisestä käytöstä voisi ottaa vaikkapa aiemmin mainitun ekumenian: usein tarkoitetaan virallista kirkkojen välistä vuorovaikutusta, ja silloin käytännössä rajataan ekumeeniset maallikkojärjestöt pois.

Tärkeää on ymmärtää, millaisia vaikutuksia määrittelyillä on tutkimuskohteeseen ja millä lailla määrittely rajaa tutkittavaa kohdetta. Erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota siihen, rajaako jonkin aikaisemman tutkimuksen määritelmä oman keskusongelman kysymyksenasettelun kokonaan pois. Ekumeenisia järjestöjä koskevasta kirjallisuudesta oli minulle hyvin vähän apua NMKY:tä tutkiessani, koska se tosiasiasa rajasi maallikkoliikkeet pois. Kolmannen sektorin tutkimuksessa taas esimerkiksi amerikkalainen *nonprofit*-käsite sulkee pois muun muassa osuuskunnat ja keskinäiset vakuutusyhtiöt, jotka puolestaan sisältyvät sen ranskalaiseen rinnakkaiskäsitteeseen *économie sociale* (Muukkonen 2000).

Evaluoidessaan aiempien tutkimusten määrittelyitä tutkija joutuu aina pohtimaan myös omaa tapaansa määritellä tutkimuskohdettaan. Parhaimmillaan tämä haastaa tutkijan joko perustelemaan oman määritelmänsä paremmin tai jollain tavoin tarkentamaan sitä. Joskus aiemman tutkimuksen tarkastelu johtaa myös oman näkemyksen muutokseen. Siinä mielessä tutkimuksen teko on myös henkilökohtainen prosessi. Samalla kun tutkija lukee aikaisempia tutkimuksia, ne ikään kuin lukevat häntä ja muovaavat hänen ajatteluaan.

Millaisia juurimetaforia tutkimukset käyttävät tutkimuskohteestaan ja siihen liittyvistä asioista?

Juurimetafora (Brown 1977) on tapa hahmottaa abstrakteja ilmiöitä tuttujen ilmiöiden avulla. Tämän ajatuksen mukaan esimerkiksi yhteiskunta voidaan hahmottaa vaikkapa keskusteluna tai näytelmänä (interaktionismi), koneistona (rakennefunktionalisismi), luokkataisteluna (marxilaisuus) tai kollektiivisina mielikuvina (konstruktionismi). Kaikki nämä suuntaukset näkevät tutkimuskohteensa erilaisten silmälasien läpi ja siten tulkitsevat saman ilmiön eri tavalla.

Käydessään läpi aikaisempaa tutkimusta tutkijan on hyvä miettiä myös omia juurimetaforiaan. Miten tutkija itse hahmottaa tutkimuskohteensa? Millainen juurimetafora piilee oman tutkimusongelman taustalla? Miten jonkin tutkimuksen juurimetafora soveltuu omaan näkökulmaan ja jos se ei sovi, onko siinä kuitenkin jotain sellaista, josta on hyötyä omaa keskusongelmaa ratkaistaessa?

Omasta tutkimuskohteestani NMKY:stä puhuttaessa tulee esiin ainakin neljä juurimetaforaa: kansalaisliike, kansainvälinen organisaatio, nuorisojärjestö, urheiluseura ja uskonnollinen järjestö. Liikemetafora korostaa ihmisten omaehtoista vapaaehtoisuutta jonkun tavoitteen saavuttamiseksi kun taas kansainvälisen organisaation näkökulmasta tarkasteltuna korostuu hallintojärjestelmä. Nuorisojärjestöstä puhuttaessa nousee esiin mielikuvia kerhoista, leireistä, nuorisotaloista jne. Urheiluseuran kielikuvassa taas nousee esiin kilpailutoiminta. Uskonnollisen järjestön metafora puolestaan viittaa enemmän maailmankatsomuksellisten kysymysten painottumiseen järjestön toiminnassa. NMKY:tä voi siis tarkastella kaikista näistä näkökulmista käsin, mutta se ei tyhjene yhteenkään niistä.

Miten aikaisemmat tutkimukset määrittelevät tutkimusongelmansa?

Eri tutkimukset selvittävät tutkimuskohdettaan omasta tutkimusongelmastaan käsin. Tällöin on varsin tavallista, että aiemmat tutkimukset ainoastaan sivuavat oman tutkimusongelman kysymyksenasettelua. Tutkijan on selvitettävä, miltä osin aiemman tutkimuksen ongelmanasettelu auttaa omaan kysymykseen vastaamista. Voi hyvinkin olla, että jotain alaongelmaa on tutkittu paljon, ja tuota tutkimusta voi hyödyntää juuri siltä osin, vaikka tutkimuksesta ei kokonaisuuden kannalta olisikaan merkittävästi apua.

Joskus jollakin tutkimuksella on sama tutkimusongelma, mutta tutkimus on tehty toisenlaisessa ympäristössä tai tutkimuksen toteutushetkestä on kulunut huomatta-

vasti aikaa. Tällöin tutkimusta voi hyödyntää jo oman tutkimuksen suunnittelussa. Aiempi tutkimus saattaa tarjota tarpeelliset käsitelmääritykset, joita voi omassakin työssä hyödyntää, ja usein jonkin aikaisemman tutkimuksen kysymyksiä voi suoraan käyttää jonkin alaongelman tutkimiseen omassa kysymyspatteristossa. Lisäksi aiempi, samaan ongelmaan pureutunut tutkimus on erinomainen keskustelukumppani omien tutkimustulosten suhteen.

Minkä tyyppinen tutkimus on?

Tutkimuksen tyyppillä tarkoitetaan tässä sitä teoreettista pohjaa, johon tutkimus nojautuu. Useita ihmistieteiden teemoja saatetaan lähestyä eri tieteenalojen traditioista käsin ja näiden sisälläkin eri koulukuntien paradigmojen näkökulmasta. Esimerkiksi uskonnollisia järjestöjä voidaan tutkia historiallisesti, uskonnollisina tai sosiaalisina liikkeinä, niin sanottuina kolmannen sektorin organisaatioina, kulttuurisina ilmiöinä, opillisina kysymyksinä ja niin edelleen. Silloin tutkimusten keskusongelmat ovat nousseet näiden tutkimusperinteiden tutkijoita kiinnostavista lähtökohdista. Tutkijan on nyt selvitettävä, missä määrin aiempien tutkimusten teoreettiset lähtökohdat vastaavat oman tutkimuksen tarpeita.

NMKY:n kohdalla historiallinen tutkimus selvittää liikkeen syntykontekstia, syntyyn vaikuttaneita tekijöitä, kehitystä ja yhteiskunnallista merkitystä. Painopiste on järjestön historiallisen tarinan kertomisessa. Uskonnollisen liikkeen tutkimuksessa on toki samoja elementtejä, mutta ainutlaatuisen tarinan kerronnan sijasta pyritään selvittämään NMKY:n avulla ylipäätään ekumeenisen järjestön dynamiikkaa, konflikteja ulkopuolisten kanssa, johtajuutta, liikkeen kehitystasoja ja niin edelleen. Kun NMKY:tä tarkastellaan sosiaalisena liikkeenä, pääpaino on muun muassa siinä, miten yhteiskunnallinen protesti kanavoituu uskonnolliseen ilmiöön. Kolmannen sektorin tutkimus pureutuu taas NMKY:n synnyttämiin organisaatioihin ja siihen, millaisia palveluita ne tuottavat. Kulttuuritutkimus näkee liikkeessä ilmiön joillekin kulttuurisille trendeille tai tutkii sitä yhtenä alakulttuurina. Dogmatiikassa puolestaan keskitytään NMKY:n oppikäsityksiin. Näkökulmat ovat osittain päällekkäisiä – ero on painotuksessa. Esimerkiksi dogmatiikan ja uskonnonsosiologian perusero oppien tutkimisessa on se, että dogmatiikka tutkii oppia ikään kuin annettuna, kun taas sosiologia näkee oppilausekset inhimillisen vuorovaikutuksen tuloksena.

Tieteenalakohtaisen jaottelun lisäksi tutkimukset voidaan jakaa mikro- (yksilö-), meso- (organisaatio-) ja makro- (yhteiskunta-)tason tutkimuksiin. Toki yksilön

kautta voidaan tarkastella myös koko yhteiskuntaa, mutta yleensä tutkimuksen fokus on erilainen, jos keskitytään esimerkiksi jonkin urheilujoukkueen jäseniin kuin jos tarkasteltaisiin urheilun merkitystä nuorten kasvatuksessa koko valtion tasolla. Tutkimuksen tyyppikysymyksiin liittyy myös se, onko kyseessä kvalitatiivinen (laadullinen) vai kvantitatiivinen (määrällinen) tutkimus, metatutkimus tai verkostanalyysi – tai mahdollisesti jokin näiden yhdistelmä.

Tutkimuksen tyypeihin kuuluu myös kysymys tutkimuksen laajuudesta. Tällä ei niinkään tarkoiteta mahdollisen otosjoukon laajuutta vaan sitä, kuinka laajasti tutkimus pyrkii selittämään inhimillistä elämää. Esimerkkeinä voisi mainita vaikkapa Maslowin tarvehierarkiateorian, Talcott Parsonsin strukturaalifunktionalistisen teorian tai Karl Marxin yhteiskuntateorian. Nämä kaikki pyrkivät selittämään inhimillisen käyttäytymisen kokonaisuuden jostain teoreettisesta viitekehyksestä käsin. Laajojen kokonaisteorioiden lisäksi on olemassa myös niin sanottuja osittaisteorioita, jotka pyrkivät selittämään vain jonkin osan inhimillisestä toiminnasta.

Millaisella todistusaineistolla tutkija perustelee johtopäätöksiään?

Edellisen alaluvun tyyppikysymykset vaikuttavat merkittävästi tutkimustulosten validiteettiin eli uskottavuuteen. Olennainen kysymys on se, mitä tutkijan käyttämällä tutkimusasetelmalla on mahdollista saada selville. Onko käytetyillä kysymyspatteristoilla tai muulla lähteaineistolla mahdollista saada selville niitä asioita, joita tutkijat sanovat haluavansa selvittää? Sulkeeko jo ilmiöiden määrittelmä pois joitain oleellisia puolia tutkimuskohteessa?

Toinen evidenssipohjaan liittyvä seikka on tulosten yleistettävyyden. Klassinen vitsi sosiologian alalla on se, että on tutkittu jotakin amerikkalaisen pikkukaupungin lähiötä (tai collegen opiskelijoita) ja tulokset yleistetään koskemaan koko maailmaa tai ainakin länsimaita. Oleellinen kysymys arvioitaessa aikaisempien tulosten yleistettävyyttä on se, kuinka paljon konteksti, jossa tutkimus on tehty, vastaa oman tutkimuksen kontekstia.

Mikä on tutkijan oma suhde tutkimuskohteeseensa?

Sosiologian ja antropologian suhdetta on joskus kuvattu yliopistovitsillä ”sosiologia tutkii meitä ja antropologia niitä”. Vitsin taustalla on kysymys aiemmin mainitun sisäpiiriläisyyden tai ulkopuolisuuden vaikutuksesta tutkimustuloksiin. Erityises-

ti antropologiassa on korostettu sitä, että – vastoin vanhaa positivistista tieteenkäsitystä – jokaisella tutkijalla ja tutkimusperinteellä on jonkinlainen ennakkokäsitys tutkimuskohteestaan, ja siten antropologisen ajattelun mukaan täysi objektiivisuus on mahdotonta (objektiivisuudesta ja paradigmaista tieteenteossa esim. Blaikie 2010 96–104; Thomas 2009, 72–90; Muukkonen 2000, 8 n. 4).

Ulkopuolisten tutkijoiden töissä vaarana on se, kuinka niissä pystytään – tai halutaan – kuvata kohdetta siten, että myös asianomaisen ryhmän tai muun vastaavan jäsenet tunnistavat itsensä tutkimuksen maalaamasta kuvasta.

Sisäpiiriläisyyden ongelmiin on jo viitattu aiemmin: suurin vaara on tutkimuksen muodostuminen apologiaksi. Sosiaalisten liikkeiden tutkimuksessa on huomattu, että suuri osa tutkijoista on tutkinut oman nuoruutensa liikkeitä 1960-luvulla. Liiketutkimuksessa on myös painotettu sitä, kuinka monet niin kutsutut liikeintellektuellit ovat siirtyneet yliopistoihin, julkishallintoon tai liike-elämään ja siirtäneet liikkeensä ideologian näille kentille. Tyypillisimpiä esimerkkejä tästä ovat rauhantutkimus (rauhanliike), ympäristötutkimus (ympäristöliike), naistutkimus (naisliike) ja ekumeniikka (ekumeeninen liike). Näiden tieteiden harjoittajat ovat usein aktiivisesti mukana kyseisten liikkeiden toiminnassa ja liikkeiden kysymyksenasettelut näkyvät myös tutkimusasetelmissa, juurimetäforissa ja käytetyssä kielessä. (Eyerman & Jamison 1991.)

Miten aiempaa tutkimusta voisi hyödyntää omassa tutkimuksessa?

Kuten edeltävissä alaluvuissa on jo korostettu, aikaisempaa tutkimusta käydään läpi oman tutkimusongelman näkökulmasta. Edellä esitetyt kysymykset ovat vain apuna evaluaatiossa. Kun tutkimuksia on arvioitu tämänkaltaisten kysymysten avulla, on varmasti muodostunut jonkinlainen käsitys siitä, miltä osin mikäkin aikaisempi tutkimus auttaa oman tutkimuksen tekemisessä.

Aiemmat tutkimukset tarjoavat usein malleja siihen, miten oma kysymyspatteristo olisi luotava ja mitkä ovat oleelliset aiheeseen liittyvät kokonaisuudet ja yksittäiset kysymykset. Periaatteessa jokainen oman kysymyspatteriston kysymys pitäisi pystyä perustelevaan joko jollakin aikaisemmalla tutkimuksella tai niiden arvioinnin myötä havaitulla tutkimusaukolla.

Aikaisempien tutkimusten teoriapohja saattaa olla sovelias myös oman tutkimusongelman ratkaisuun. Silloin sitä voi käyttää sellaisenaan mallina omalle työlle. Vaikeampaa on, jos joutuu itse laatimaan teoriapohjan tutkimukseensa. Teoriapohjan lisäksi aiemmista tutkimuksista löytyy myös esimerkkejä niistä metodeista, joilla

aihetta on tutkittu. Se, mitä niistä soveltaa omaan tutkimukseensa, riippuu taas siitä, millaisten menetelmien avulla parhaiten lähestytään omaa tutkimusongelmaa.

Tutkimusongelman määrittelyn ja aikaisempaan tutkimukseen perehtymisen jälkeen tutkijalla on käsitys siitä, mitä aikaisemmin on tutkittu, ja tämän perusteella hänellä on myös kuva tutkimusaukosta eli siitä, mitä ei ole tutkittu. Nyt tutkija tarkentaa oman tutkimusongelmansa tähän tutkimusaukkoon ja rajaa tutkimuksensa (Thomas 2009, 60–65). Usein rajaukseen vaikuttaa myös se, minkä pituinen tutkimus saa olla. Tämän opettelu on eräs osa tieteellisen kirjoittamisen harjoittelua. Sanottava täytyy osata selittää selkeästi ja tiivistetysti. Varsinkin tieteellisissä aikakausjulkaisuissa artikkelin pituus on usein hyvin tarkkaan säädelty ja annettua maksimisanamäärää ei saa ylittää.

Tutkimustehtävä, teoriatausta ja metodit

Kun tutkimusaukko on löytynyt ja tutkimusongelma on tullut tarkennetuksi, on aika pohtia, miten tuota ongelmaa ryhdytään ratkaisemaan. Ensimmäiseksi lähdetään liikkeelle tutkimusteoriasta, joka kertoo, mistä lähtökohdista ja millaisten oletusten pohjalta tutkimus aiotaan suorittaa. Teoria usein sisältää jo viitteitä niistä metodeista, joilla ratkaisua haetaan sekä siitä, millaisella aineistolla tutkimusongelma ratkaistaan. Nämä rajaavat tutkimusongelman tutkimustehtäväksi, joka on suunnitelma siitä, miten ongelma ratkaistaan.

Tämän episodin kulku noudattaa kaavaa:

Teoria	→	Tutkimustehtävä	→	Metodit	→	Alaongelmat
--------	---	-----------------	---	---------	---	-------------

Teorian käsitteellä on sosiaalitieteissä lähes yhtä monta merkitystä kuin kulttuurin käsitteellä antropologiassa ja uskonnon käsitteellä uskontotieteessä. Se on suo, johon en aio tässä mennä. Riittänee, kun toteaa, että tutkimusteoria on tapa hahmottaa tutkimuskohde (ks. Kiilakoski, Honkatukia & Huttunen tässä kirjassa). Se sisältää käsityksen siitä, miten tutkimuskohde on käsitteellisesti määriteltävä sekä millä metodeilla ja minkä kaltaisten aineistojen avulla siitä saa selville halutut asiat. Tässä on kuitenkin muistutettava, että ”sitä saa mitä tilaa” – toisenlaisella teoreettisella näkemyksellä löytäisi todennäköisesti eri asioita.

Keskeisin peruste teorian valinnalle on tietysti oma tutkimusongelma. Tutkijan on perusteltava teoreettinen valintansa esimerkiksi sillä, miten kyseinen teoriapohja auttaa ongelman ratkaisussa paremmin kuin muut teoriapohjat. Tämä edellyttää myös muiden mahdollisten teoriapohjien tuntemusta. Tässä vaiheessa opinnäytetyön tekijä saattaa joutua nöyränä palaamaan niiden johdanto-oppien pariin, jotka tuli tentittyä perusopinnoissa – ja usein unohdettua tentin jälkeen. Toinen mahdollisuus teoriapohjan valintaan on esimerkiksi tutkimuksen liittyminen johonkin laajempaan tutkimusprojektiin tai -perinteeseen, jolloin tavoitteena on saada muiden tutkimusten kanssa vertailukelpoista tietoa. Tällöinkin on hyvä (viimeistään lopun keskusteluluvussa) osoittaa ymmärtävänsä valitun teoriapohjan edut ja puutteet.

Teoriapohjan valinnan jälkeen palataan taas tutkimusongelmaan ja tarvittaessa tarkennetaan sitä. Tämän jälkeen prosessissa seuraa tutkimusongelman pilkkominen alaongelmiin, jotka taas pilkotaan ala-alaongelmiin. Tämä paloittelu voi olla teoriasta nousevan systematiikan mukaan tehty, se voi noudattaa esimerkiksi historiallista jäsennyttä tai se voi nousta aineiston alustavasta läpikäynnistä. Tavoitteena on se, että ensin saadaan joukko asiakokonaisuuksia, jotka muodostavat tutkimuksen päälukujen jäsennyksen. Nyrkkisääntönä voisi sanoa, että siinä vaiheessa, kun pilkkomisen seurauksena saadaan tenttikysymystä muistuttavia kysymyksiä, joihin voidaan vastata 1–3 sivulla, on aika alkaa ratkaista niitä yksi kerrallaan. Näille alaongelmille tulee sitten määritellä omat alatutkimustehtävänsä.

Alaongelmien täsmällinen määrittely auttaa välttämään kirjoittamisen rönsyilyä. Kun kirjoittaja tietää, että jokin asia käsitellään luvussa x.x.x., niin muualla voi vain viitata aiheeseen ja keskittyä kussakin alaluvussa juuri sille keskeisiin asioihin. Tämä edellyttää kuitenkin hyvää suunnitelmaa kokonaisuuden ja eri lukujen sisällöistä sekä jokaisen (ala-/ala-ala-)luvun lopussa olevaa yhteenvetoa siitä, miltä osin edellä kirjoitettu on ratkaissut ongelmaa ja mitä on vielä ratkaisematta.

Teoria on myös apuneuvo tutkimuksen suorittamisessa. Sen avulla määritellään tutkimuksen kannalta keskeiset tekijät sekä niiden keskinäiset suhteet ja laaditaan konkreettiset tutkimustehtävät.

Tutkimustehtävän ja tutkimusongelman suhdetta voisi määritellä siten, että tutkimustehtävä on konkreettinen suunnitelma siitä, millä tavalla ja millaisella aineistolla tutkimusongelma aiotaan ratkaista. Varsinaiseen tutkimusongelmaan verrattuna tutkimustehtävä rajautuu aina ajallisesti ja paikallisesti johonkin tiettyyn aineistoon (esimerkiksi 10-vuotiaiden lieksalaisten poikien kesälomaharrasteet vuosina 2016–2017). Tutkimustehtävä jaetaan vielä alaongelmien mukaisesti ala-

tehtäviin (esim. urheiluharrasteet, taideharrasteet, perheen kanssa oleminen ja niin edelleen).

Analogisesti tämä jaottelu voidaan hahmottaa seuraavasti: jos ongelmana on se, että pitäisi olla ylihuomenna Rovaniemellä, niin tehtävänä on selvittää, miten tämä on käytännössä mahdollista. Alaongelmina on silloin a) mistä saa tietoa, miten paikkakunnalle pääsee, b) miten järjestää matkansa ja c) miten toteuttaa tuo matka? Konkreettisina tehtävinä on silloin a) kaivaa esiin liikennevälineiden aikataulu- ja hintatiedot sekä kulkuyhteydet asemalle/lentokentälle, b) ostaa lippu ja pakata tavaransa sekä c) mennä bussiin/taksiin ja ajaa asemalle/kentälle ja nousta kulkuvälineeseen.

Myös metodin valinnan tulisi aina nousta tutkimustehtävästä. Eri tehtävät vaativat erilaisia metodeja. Tästä johtuen työn eri alaongelmat saattavat edellyttää erilaisten metodien käyttämistä. Tutkijan onkin tunnettava työssä tarvittavat metodit niin, että hän osaa valita oikean työkalun oikeaan käyttöön. Aikaisempaan tutkimukseen perehtyminen on jo antanut viitteitä siitä, millaisin menetelmin asiaa on aiemmin tutkittu. Nyt on itse tutustuttava niiden käyttöön niin, että sekä osaa käyttää metodia että tietää, mitä sillä voi saada aikaan ja mitä ei. Analogia puutöistä kuvaa tätä: höylällä saa laudan tasaiseksi mutta sillä ei saa tehtyä reikää lautaan. Toisaalta vanha sanonta varoittaa, että sille, jolla on työkalunaan vain vasara, kaikki kohteet näyttävät nauloilta.

Metodeja on periaatteessa kahdenlaisia: aineiston keräämisen ja sen analyysin metodit. Aineiston keräämismetodeja ovat tyypillisesti erilaiset haastattelut, kyselyt, havainnoinnit ja aineistojen kokoamiset erilaisista arkistoista. Analyysimenetelmiä ovat muun muassa erilaiset frekvenssi-, kehys-, diskurssi- ja verkostanalyysit. Nämä menetelmät tosin ovat usein sidoksissa toisiinsa. Jako on kuitenkin hyvä pitää mielessä, sillä kyse on eri työvaiheista.

Yleisperiaatteena aineiston keräysmetodien kohdalla on teorian hyödyntäminen siten, että jokainen tutkimuskysymys nousee jollain tavoin tutkimusongelmasta: joko perusteoriasta, muusta aikaisemmasta tutkimuksesta tai itse havaitusta tutkimusaukosta. Siten kysymyspatteristoa ei pidä ryhtyä laatimaan ”musta tuntuu”-periaatteella vaan siinä hyödynnetään kaikkea sitä, mitä asiasta jo tiedetään. Sama koskee analyysimetodeja. Aineistoa arvioidaan aina jostain teoreettisesta näkökulmasta. Toinen teoria antaa monesti toisenlaisen näkökulman ja johtaa toisenlaisiin johtopäätöksiin.

Lopuksi

Kuten alussa mainitsin, tämän artikkelin tarkoituksena on auttaa aloittelevaa tutkijaa hahmottamaan se, miten tutkimusongelma toimii työn kompassina koko sen teon ajan.

Yhteenvetona voisi sanoa, että aluksi jalostetaan enemmän tai vähemmän selkeästä ideasta tutkimusongelma, joka voidaan ilmaista yhdellä kysymyslauseella. Sen jälkeen tuon tutkimusongelman avulla tutustutaan aikaisempaan tutkimukseen, josta tunnistetaan tutkimusaukko, johon oma tutkimus kohdistetaan. Samalla kartoitetaan se, mitä ongelmasta jo tiedetään ja miten samankaltaisia ongelmia voidaan ratkaista. Aikaisemman tutkimuksen pohjalta laaditaan (tai omaksutaan) tutkimusteoria, määritellään tutkimustehtävä ja valitaan menetelmät aineiston kokoamiseksi ja analysoimiseksi. Aineiston keräämisen jälkeen tutkimusongelma jaetaan useammaksi alaongelmaksi ja nämä taas ala-alaongelmiksi (ja mahdollisesti ala-ala-alaongelmiksi), jotka ratkaistaan yksi kerrallaan ja kootaan yhteen pienimmästä suurimpaan. Jokainen ongelmanratkaisuvaihe noudattaa kaavaa: ongelman esittely, sen ratkaisu ja sen nivominen kokonaisuuteen. Tutkimusongelma toimii koko ajan kompassina sille, että päämäärä pysyy mielessä. Turhauttavinta on kuulla tuo alussa siteeraamani ohjaajani lausuma: ”Mielenkiintoista, mutta mitä tekemistä tällä on tutkimusongelman kanssa?”

Turhautumisen hetkistä ei pidä kuitenkaan masentua. Työssä on yleensä sekä inostumisen vaiheita että murheen alhoja, joissa tuntuu, ettei mikään etene. On kuitenkin hyvä muistaa, että tutkimuksen tekeminen poikkeaa luento-opetuksesta siinä, että se on enemmän kasvuprosessi kuin valmiin tiedon omaksumistapahtuma. Vaikka tuossa prosessissa on piirteitä, jotka jokainen käy läpi, eri yksilöillä on eri asioita, joihin joutuu kiinnittämään huomiota. Turhautumisen vaiheissa on hyvä muistaa, että silloinkin alitajunta työskentelee. Omasta työstä kannattaa keskustella muiden kanssa, koska silloin asian joutuu itsekin muotoilemaan niin, että toinen ymmärtää.

Tieteellisen tutkimuksen laatiminen on parhaimmillaan seikkailu, jossa ihminen saa kokea löytämisen riemua ja kerryttää uutta henkistä pääomaa itselleen. Se on vaativa tehtävä, mutta jokainen kukkulahan on sitä varten, että se ylitetään.

Viite

- 1 ”Maallikkojen ekumeniaa – NMKY:n Maaailmanliiton tehtävä-/lähetysnäky 1855–1955.”

Lähteet

- Blaikie, Norman (2010) *Designing Social Research*. 2. painos. Cambridge & Malden: Polity Press.
- Brown, Richard Harvey (1977) *A Poetic for Sociology. Toward a Logic of Discovery for the Human Sciences*. Chicago: University of Chicago Press.
- Eyerman, Ron & Jamison, Andrew (1991) *Social Movements. A cognitive Approach*. Cambridge: Polity Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kari, Jouko & Huttunen, Jouko (1994) *Johdatus kasvatuksen ongelmien tutkimiseen*. 4. painos. Helsinki: Otava.
- Kääriäinen, Maria & Lahtinen, Mari (2006) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tutkimustiedon jäsentäjänä. *Hoitotiede* 18, 37–45.
- Metsämuuronen, Jari (2005) *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. 3. laitos. Helsinki: International Methelp.
- Miles, Matthew B. & Huberman, A. Michael (1994) *Qualitative Data Analysis*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Muukkonen, Martti (1999) subject matter of sociology, simply stated, is the human group” – Introduction to the collective behavior tradition. Sosiologian laudaturtyö. Joensuu: Joensuun yliopisto. http://marttimuukkonen.pp.fi/Muukkonen_Collective_Behavior.pdf (viitattu 20.7.2018).
- Muukkonen, Martti (2000) *The Familiar Unknown – Introduction to Third Sector Theories*. Kirkkososiologian lisensiaattityö. Joensuu: Joensuun yliopisto. http://marttimuukkonen.pp.fi/Muukkonen_The_Familiar_Unknown.pdf (viitattu 20.7.2018).
- Muukkonen, Martti (2015) The YMCA. A pioneer of organizational innovations. Teoksessa: Ram A. Cnaan & Diane Vinokur-Kaplan (toim.): *Cases in Innovative Nonprofits. Organizations that Make a Difference*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Möser, Guido & Schmidt, Peter (2005) analysis: An alternative to narrative reviews for synthesising social science research? URL: https://www.researchgate.net/publication/228562111_Meta-analysis_An_alternative_to_narrative_reviews_for_synthesising_social_science_research (viitattu 20.7.2018).
- Noblit, George W. & Hare, R. Dwight (1988) *Meta-ethnography: Synthesising Qualitative Studies*. Lontoo: Sage.
- O’Rourke, Keith (2007) An historical perspective on meta-analysis: dealing quantitatively with varying study results. *Journal of the Royal Society of Medicine* 100 (12), 579–582.
- Ragin, Charles C. (1989) The logic of the comparative method and the algebra of logic. *Journal of quantitative anthropology* 1/1989, 373–398.
- Rantala, Kati & Hellström, Eeva (2001) Qualitative comparative analysis and a hermeneutic approach to interview data. *International journal of social research methodology* 4(2), 87–100.
- Smith, Jonathan A. (1996) Beyond the divide between cognition and discourse: using interpretive phenomenological analysis in health psychology. *Psychology and health* 11/1996, 261–271.
- Johansson Kirsi, Axelin Anna, Stolt Minna & Ääri Riitta-Liisa (toim.) (2007) *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen*. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007. Turku: Turun yliopisto.
- Tesch, Renata (1990) *Qualitative Research. Analysis Types and Software Tools*. New York: Falmer Press.
- Thomas, Gary (2009) *How to Do Your Research Project. A Guide for Students in Education & Applied Social Sciences*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Weed, Mike (2005) ”Meta interpretation.” A method for the interpretive synthesis of qualitative research. *Forum* 6(1). URL: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/508> (viitattu 20.7.2018).